

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ ЖИНОЯТЛАРНИ ФОШ ЭТИШДА ТЕЗКОР ҚИДИРУВ ХИЗМАТЛАРИ БИЛАН ЎЗАР ҲАМКОРЛИГИ

Нарзиев Шахзодбек Зойирович

ИИВ Академияси “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти”
кафедраси ўқитувчиси,

Абдулқаюмов Хондамир Обид ўғли

ИИВ Академияси 3-ўқув курси 318-гурӯх курсанти
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14227659>

Аннотация: Мазкур мақолада профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари ўртасидаги ҳамкорликнинг жиноятларни фош этишдаги аҳамияти тўғрисида фикрлар илгари сурилган. Шунингдек, икки тузилма ўртасидаги ҳамкорликнинг шакллари, унинг самарадорлиги ва айрим муаммоларни ҳал қилиш усуллари кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: Тезкор қидирув хизматлари, жиноятчилик, жиноятларни фош этиш, ҳамкорлик, маълумотлар алмашиш, жамоат тартиби, жиноятларнинг олдини олиш, қонун ҳимояси, кўшма мониторинг.

Ўзбекистон Республикаси Президентди Шавкат Мирзиёев: “Биз “Адолат – қонун устуворлигида” деган тамойил асосида жамиятимизда қонунга ҳурмат, ҳуқуқбузарлик ҳолатларига муросасизлик ҳиссини кучайтиришга қаратилган ишларимизни жадал давом эттирамиз. Бу борада ҳуқуқбузарлик ҳолатларининг олдини олишга алоҳида эътибор қаратилади. Бунинг учун аввало, маҳалла имкониятларидан кенг фойдаланиш, профилактика инспекторларининг иш самараси ва маъсулиятини ошириш, улар учун муносиб хизмат ва турмуш шароитини яратиб бериш чораларини кўришимиз даркор” такидлаб ўтди.

Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар ички ишлар органларининг зиммасига маъсулиятли вазифалар белгилаш орқали уларнинг фаолияти муҳим аҳамият касб этишини белгилаб берди. Ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолиятини самарали ташкил этишда профилактика хизматлари билан бир қаторда бошқа соҳавий хизматларининг ҳам роли алоҳида аҳамиятга эга. Жиноятчилик жамиятнинг хавфсизлиги ва барқарорлигига таҳдид соладиган ижтимоий муаммо ҳисобланади. Жиноятларнинг олдини олиш, уларни фош этиш ва айбдорларни жазо

беришга жалб қилиш соҳасида турли давлат органлари ва муассасалари ўртасида ҳамкорлик муҳим аҳамиятга эга.

Шу жумладан, профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари ўртасидаги ҳамкорлик жиноятларни фош этиш жараёнида муҳим роль ўйнайди. Профилактика инспекторлари, жиноятчиликнинг олдини олиш, жамоат тартибини сақлаш ва жиноятларга қарши курашиш соҳасида муҳим функцияни амалга оширса, тезкор қидирув хизматлари жиноятларни текшириш ва фош этишда тезкор тадбирлар кўришга масъулдир. Бу мақолада профилактика инспекторларининг жиноятларни фош этишда тезкор қидирув хизматлари билан ўзаро ҳамкорлиги, унинг аҳамияти, шакллари ва самарадорлигини ўрганишга қаратилган.

Профилактика инспекторининг тезкор қидирув хизматлари билан ҳамкорлиги қуйидаги ўзига хос хусусиятларга эга:

- биргаликдаги фаолиятнинг субъект, объект ва предмети мавжудлиги;
- фаолиятга умумий мақсад, вазифа ва йўналишлари мавжудлиги;
- ўзаро бир бирини тушуниш, ўзаро ёрдам кўрсатиш ва ўзаро қўллабқувватлашга асосланиш;
- ижобий натижаларга эришиш учун интилиш;
- ҳамкорликнинг мукамал (оптимал), ҳар икки томон учун мақбул бўлган шакл ва усулларини қўлланиши;
- ахборот таъминоти ва таҳлилга эгалиги;
- иштирокчиларнинг ҳамкорликни ташкил этиш учун масъуллиги ва биргаликдаги фаолиятнинг баҳолаб борилиши.

Жиноятчиликка қарши кураш ва унинг олдини олиш борасида ички ишлар органларининг фаолияти замон талабларига жавоб берадиган даражада тубдан ислоҳ қилинди. Хусусан, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тизимини такомиллаштириш ва уларнинг моддий-техник базасини яхшилаш, фаолиятининг самарадорлигини оширишга қаратилган чора-тадбирлар амалга ошириш чоралари кўрилмоқда. Буларнинг барчаси қонун устуворлигини таъминлаш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишга қаратилгандир. Жамият аъзоларининг тинчлиги ва осойишталиги, хавфсизлигини таъминлаш ички ишлар органларининг муҳим вазифаларидан бири ҳисобланади. Шу мақсадда ушбу йўналишда комплекс тадбирлар амалга оширилади, ушбу йўналишда ҳуқуқбузарликлар профилактикасини барвақт олдини олиш алоҳида ролни эгаллайди. Таъкидлаш лозимки, профилактика

инспекторининг тезкор-қидирув хизматлари билан ҳаморлигини ташкил этишда биринчи навбатда хизмат кўрсатадиган маъмурий ҳудуддаги криминоген вазиятларни чуқур таҳлил қилиш ва шундан келиб чиқиб ҳамкорликда амалга оширилиши лозим бўлган тадбирларни белгилаш фаолият самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Профилактика инспекторлари – жиноятчиликнинг олдини олиш ва жамоат тартибини таъминлашга қаратилган асосий мутахассислардан биридир. Улар кўп ҳолларда жиноятчиларнинг айрим хатти-ҳаракатларини олдини олиш, жамоатчилик билан муносабатлар ва оилавий муносабатлар орқали жиноятчиликка қарши курашишда муҳим аҳамиятга эга. Улар маҳаллий ҳокимият органлари, таълим муассасалари, тиббий муассасалар ва бошқа жамоат ташкилотлари билан ҳамкорлик қилиб, жиноятларнинг олдини олишда фаол иштирок этадилар.

Тезкор қидирув хизматлари, асосан, жиноятларни фош этиш ва уларга қарши курашишда фаолият юритади. Бу тизим жиноятнинг келиб чиқиши, айбдорларни аниқлаш, далилларни йиғиш ва уларни судга тайёрлаш билан шуғулланади. Тезкор қидирув хизматлари айрим ҳолларда жиноятчиларни ушлаб, уларни жавобгарликка тортишда асосий вазифани амалга оширади. Ушбу хизматлар жиноятни фош этишда замонавий технологиялар, ахборот тизимлари ва тадқиқот усулларида кенг фойдаланишади. Профилактика инспектори тезкор – қидирув хизматлари билан ҳамкорликдаги фаолиятида энг муҳим вазифаси маъмурий ҳудудда содир этилган ва очилмаган жиноятлар, уни содир этган ҳамда тергов органларидан яшириниб юрган қидирувдаги шахсларни аниқлаш ва уларни ушлашга қаратиши лозим. Содир этилган жиноятларнинг фош этилмаслиги ва қидирувдаги шахсларни аниқлаб уларни ушланмаслиги ҳудудда истиқомат қилувчи фуқароларнинг тинчлигини бузилишига, кўрқувда бўлишига, ички ишлар органларига бўлган ишончини пасайишига олиб келади. Профилактика инспекторининг тезкор-қидирув хизматлари билан ҳамкорлигида жиноятларни фош этиш ва қидирувдаги шахсларни аниқлаш фаолиятининг ўзига хос хусусиятиг қуйидагиларда намоён бўлади:

- жиноят учун жазонинг муқаррарлигини таъминлаш;
- жиноят содир этган шахсларнинг қайта жиноят содир этиш ёки уларнинг фуқаролар, айниқса ёшлар ва вояга етмаганларга салбий таъсир кўрсатишини олдини олиш;
- жиноятлар динамикасини пасайтириш, барқарорлаштириш;

- фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш;
- ҳуқуқбузарликларнинг барқат олдини олиш ва бошқалар

Ички Ишлар органлари профилактика инспекторининг ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширишда тезкор-қидирув хизматлари билан ҳамкорлигини тартибга солиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 февралдаги “Тошкент шаҳрида жамоат тартибини сақлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашишнинг сифат жиҳатидан янги тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПҚ-3528-сонли қарори қабул қилинди. Ушбу қарорга мувофиқ ички ишлар органлари профилактика хизмати фаолиятини такомиллаштириш, жиноятчиликка қарши курашнинг сифатини ошириш ҳамда профилактика хизматини прокуратура билан ўзаро ҳамкорлигини янада яхшилаш масалалари хал этилган.

Профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари ўртасидаги ҳамкорлик жиноятчиликка қарши курашишда самарадорликни ошириш учун жуда муҳимдир. Бу ҳамкорликнинг асосий шакллари ва принциплари қуйидагича:

– Маълумотлар алмашинуви: Профилактика инспекторлари, жамоат жиноятларини кузатиб бориш, ахборот йиғиш ва жиноятчиларнинг режаларини олдини олишда тезкор қидирув хизматлари билан ҳамкорлик қилиши керак. Шу тариқа, маълумотлар алмашинуви орқали жиноятларнинг олдини олиш ва уларни фош этиш учун зарур ишланмалар олиб борилади.

– Кооперация ва таҳлил: Жиноятларни фош этишда профилактика инспекторлари ўз тизимида олиб борган тадқиқотларини тезкор қидирув хизматлари билан бирлаштириб, тўлиқ ва аниқ таҳлилларни амалга оширишлари зарур. Масалан, профилактика инспекторлари жамоат жиноятларини кузатиш орқали айрим шубҳали шахслар ва уларнинг фаолиятларини аниқлашлари мумкин. Бу маълумотлар тезкор қидирув хизматларига берилган тақдирда, улар ишни тезкорлик билан ҳал қилишлари мумкин.

– Маърузалар ва тизимлар орқали мониторинг: Профилактика инспекторлари, айниқса, ижтимоий тармоқлар ва оммавий ахборот воситалари орқали жиноятчиликни мониторинг қилишда фаол қатнашадилар. Бу маълумотлар тезкор қидирув хизматларига жиноятларни фош этишда ёрдам беради.

– Қарорлар қабул қилишда биргаликда ишлаш: Профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари ўртасидаги ҳамкорлик фақат маълумот алмашиш билан чекланмайди. Улар биргаликда жиноятчиликка қарши қаратилган махсус чоралар, тадбирлар ва ишланмаларни ишлаб чиқишлари керак.

Муаммо: Маълумотлар алмашинуви ва уланишдаги ноаниқликлар: Профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари ўртасидаги маълумотлар алмашинуви кўп ҳолларда узилишлар ва ноаниқликларга олиб келади. Бунинг сабаби, айрим ҳолларда ахборот тизимлари ўртасида интеграциянинг йўқлиги, маъмурий барқарорликнинг пастлиги ёки маълумотларни жамоатчиликдан ёки махсус ташкилотлардан сир сақлашга уринишлар бўлиши мумкин.

Таклиф: Маълумотлар алмашинишни оптималлаштириш учун замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш, давлат органлари ўртасида интеграциялашган маълумот тизимини жорий қилиш ва махсус платформа орқали маълумотлар мувозанатини таъминлаш зарур. Бу тизим умумий маълумотлар фақат ҳар бир органга тегишли эмас, балки улар ўртасида ҳамкорлик қилиш имконини яратади.

Муаммо: Ресурслар ва кадрлар етишмаслиги: Профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари орасидаги ҳамкорлик самарадорлиги кўп ҳолларда ресурслар, айниқса, кадрлар ва моддий-техник таъминот етишмаслигига боғлиқ. Бу муаммо жиноятларни тезкорлик билан фош этишга, тизимлар ўртасида ўзаро алоқа ва ишлашни сушлаштиради.

Таклиф: Ресурслар етишмаслигини бартараф этиш учун кадрлар салоҳиятини ошириш, малака ошириш курслари ва тренинглари ташкил қилиш керак. Шунингдек, моддий ва техник таъминотни яхшилаш учун давлат ва хусусий секторнинг ҳамкорлигига асосланган инвестициялар жалб этиш муҳим аҳамиятга эга.

Муаммо: Қонунчиликдаги камчиликлар: Профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари ўртасидаги ҳамкорликни мустаҳкамлаш учун қонунчиликдаги айрим камчиликлар, хусусан, уларнинг ваколатлари, ҳуқуқлари ва мажбуриятлари аниқ белгилаб берилмаган. Бу уларнинг ҳамкорлигини ривожлантиришда ҳужжатлаштириш муаммоларини келтириб чиқаради.

Таклиф: Қонунчиликдаги камчиликларни бартараф этиш учун, профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматларининг

ваколатларини аниқ белгилаш ва уларнинг ўзаро ҳамкорлигини мустаҳкамлайдиган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни қабул қилиш керак. Бу ҳамкорликни чуқурлаштириш, тизимлар ўртасидаги ишни мувофиқлаштириш ва тезкор қарорлар қабул қилишда самарадорликни оширади.

Муаммо: Ўзаро ишонч ва ҳамкорлик маданиятининг етишмаслиги: Профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари ўртасидаги ишонч ва ҳамкорлик маданияти аксарият ҳолларда етишмайди. Бу, айниқса, маълумотларни алмашиш ва умумий ишларни мувофиқлаштиришда кўзга ташланади. Ҳар икки тузилма ўз мақсадларини кўпроқ алоҳида реализация қилишга интилади.

Таклиф: Ўзаро ишонч ва ҳамкорлик маданиятини шакллантириш учун мутаносиб тренинглари, семинарлар ва қўшма тадбирлар ташкил этиш керак. Бу профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматларининг бир-бирига нисбатан ишончини оширишга, уларнинг ўзаро фаолият олиб боришдаги ҳамкорлигини янада мустаҳкамлашга ёрдам беради.

Муаммо: Жамоатчиликнинг ахборотлардан фойдаланишидаги камчиликлар: Профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари кўп ҳолларда жамоатчилик билан алоқани минималлаштиради, шунинг учун жамоат маълумотлари асосида фойдаланиш ва жинойтларга оид хабардорлик тушунчаси паст бўлади.

Таклиф: Жамоатчиликнинг ахборот олишдаги фаоллигини ошириш ва профилактика инспекторлари билан тезкор қидирув хизматлари орасидаги ўзаро алоқани яхшилаш мақсадида оммавий ахборот воситалари ва ижтимоий тармоқлардан кенг фойдаланиш лозим. Ҳамда жамоатчилик орасида жинойтларнинг олдини олиш ва уларга нисбатан хабардорликни ошириш мақсадида тарқатувчи дастурлар ва кампаниялар олиб бориш керак.

Профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари ўртасидаги ҳамкорлик жинойтчиликка қарши курашишда жуда муҳим аҳамиятга эга. Жинойтлар фош этилишининг самарадорлиги, айниқса, уларнинг олдини олиш ва жавобгарларга нисбатан олинган чораларнинг ўрнида қарор қабул қилишнинг тўғри ва тезкорлиги билан бевосита боғлиқдир. Бу соҳадаги ҳамкорликнинг муваффақиятига кўп жиҳатлар таъсир қилади, жумладан, маълумотлар алмашинуви, қонунчиликнинг самарадорлиги, кадрлар салоҳияти ва жамоатчиликнинг қўшган

ҳиссаси.Профилактика инспекторлари ўз вазифаларига жамоат тартибини сақлаш, жиноятларнинг олдини олиш, ҳуқуқбузарликларни тўғри аниқлаш ва уларга мувофиқ чоралар кўришни киритади. Улар кўп ҳолларда маҳаллий жамоатлар, оилавий муносабатлар, ижтимоий ҳўжалик ва таълим муассасалари билан ишлаш орқали жиноятчиликнинг олдини олишда муҳим роль ўйнайди. Шу билан бирга, тезкор қидирув хизматлари жиноятларни фош этиш ва жавобгарларни аниқлаш, уларга нисбатан суд ҳукмларини амалга ошириш билан шуғулланади.Ҳамкорликнинг асосий шакллари ва самарадорлиги кўп ҳолларда икки тизим ўртасидаги яхши мувофиқлашган ишга, ўзаро ахборот алмашиш ва ҳамкорлик маданиятига боғлиқ. Маълумотлар алмашинишининг тезлиги, юқори аниқлиги ва тўғри аниқлаштирилган мақсадлар тизимлар ўртасидаги ишни сўнгги натижада самарали қилиши мумкин. Айни вақтда, бу соҳадаги ҳамкорликни самарали ташкил этиш учун бир қатор муаммоларни ҳал қилиш лозим. Маълумотлар алмашишдаги ноаниқликлар, кадрлар ва моддий-ресурслар етишмаслиги, қонунчиликдаги камчиликлар ва ишонч ва ҳамкорлик маданиятининг етишмаслиги бу йўлдаги асосий тўсиқлар ҳисобланади. Бу муаммоларга қарши таклифлар ишлаб чиқилди.

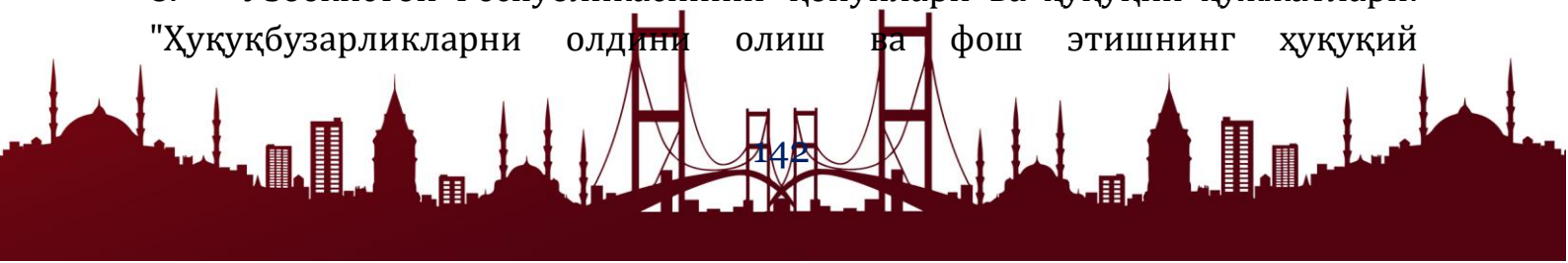
Маълумотлар алмашинишини яхшилаш учун замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий қилиш, кадрлар салоҳиятини ошириш учун махсус тренинглар ва курслар ташкил этиш, қонунчиликдаги камчиликларни бартараф этиш учун янги меъёрий ҳужжатлар қабул қилиш ва жамоатчиликнинг ахборот олишдаги фаоллигини ошириш зарур. Шунингдек, профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари ўртасидаги ишонч ва ҳамкорлик маданиятини мустаҳкамлаш учун ўзбек тажрибасини ҳисобга олган ҳолда кўшма тренинглар, семинарлар ва махсус тадбирлар ўтказиш лозим.Қонунчиликни мукамаллаштириш, тизимлар ўртасидаги ҳамкорликни тўлиқ қонуний асослаш ва иш олиб боришдаги барча механизмларни ишлаб чиқиш, жиноятчиликка қарши курашишда самарадорликни оширишга хизмат қилади. Бу саъй-ҳаракатлар жиноятлар юзасидан тезкор тадбирлар кўриш, жиноятларнинг олдини олиш ва қонун бузишга қарши ҳақиқий таъсир қилиш имконини беради. Шунингдек, профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари орасидаги ўзаро ҳамкорлик, жиноятчиликнинг олдини олиш ва уни фош этишда давлат органлари орасидаги энг юқори даражадаги мувофиқлаштиришни таъминлайди. Ҳар икки тизим ўз соҳасидаги мутахассислар ва

амалиётчиларни кўпроқ ҳимоя қилиш ва уларнинг фаолиятини самарали тартибда ташкил қилиш орқали ёшларнинг жиноятчиликдан ҳимоя қилишга хизмат қилади. Суратга олиш, мониторинг қилиш, маълумот йиғиш ва таҳлил қилишнинг янги технологияларидан фойдаланиш, шубҳали фаолиятларни аниқлаш ва уларга нобудлик киритишда аҳамиятга эга. Давлат органлари ва ташкилотлар ўртасидаги кутилмаган натижаларга йўл қўймаслик учун жамиятнинг барча аъзоларининг ҳамкорлигини таъминлаш талаб этилади. Шу тариқа, профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматлари ўртасидаги ҳамкорлик жиноятчиликка қарши курашишда самарали ва узоқ муддатли натижаларга эришишга замин яратади. Ишончли ҳамкорлик, узоқ давом этувчи стратегик ишларнинг ўрнида уларнинг барқарорлиги ва тизимлар ўртасидаги умумий мақсадларга асосланган иш жадаллиги таъминланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Жиноят кодекси” (2017 йил, янги таҳрирда) — Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси.
2. Тошкент шаҳридаги Ички ишлар вазирлиги: “Жиноятчиликка қарши курашиш: муаммолар ва имкониятлар” (2022 йил) — Тошкент: ИИВ нашри.
3. Мустақиллик йилларида жиноятчиликка қарши курашиш. Ушбу мақолада профилактика инспекторлари ва тезкор қидирув хизматларининг ўзаро ҳамкорлиги ва жиноятчиликка қарши курашишдаги ўрни таҳлил қилинган. - Қонунчилик ва ҳуқуқшунослик журнали, 2020 йил, №5.
4. Профилактика ва жиноятчиликка қарши курашиш: назарий ва амалиётдаги ёндашувлар. Маълумот ва тадқиқотлар, Тошкент, 2019. — Муаллиф: А. Камолов, Р. Азизов.
5. Ахборот алмашишдаги замонавий технологиялар: ҳуқуқий ва амалиётдаги ёндошувлар. Тадқиқот, 2021 йил. — Муаллиф: М. Шарипов.
6. Полиция ва ҳуқуқ-тартибот органлари ўртасидаги ҳамкорлик: хорижий тажриба ва Ўзбекистондаги ҳолат. “Таълим ва ҳуқуқ” журнали, 2021 йил. - Қулайбеков Ш., 2021.
7. “Жиноят ишлари бўйича прокурорларнинг фаолияти ва профилактика инспекторларининг ўрни”. Журнал: “Ҳуқуқшунослик ва адолат” (2022 йил, №3). — Муаллиф: О. Муҳаммадиев.
8. Ўзбекистон Республикасининг қонунлари ва ҳуқуқий ҳужжатлари: “Ҳуқуқбузарликларни олдини олиш ва фош этишнинг ҳуқуқий

механизмлари" (2023). — Ўзбекистон Республикасининг Олий суди, Тошкент.

9. Жиноятчиликка қарши курашишда ахборот технологиялари. – Журнал: "Модерн технологик тадқиқотлар", 2020 йил, №6.

10. Жиноятлар фoш этиш ва профилактика: ахборот-коммуникация технологиялари орқали муаммоларни ҳал этиш. - Қонун ва жамият, 2021.

11. Махсус юридик таҳлилий маркази (2020). "Жиноят ва ҳуқуқбузарликка қарши курашишда профилактика ва қидирув хизматларининг ўзаро алоқаси". Тошкент, 2020.

12. Тезкор қидирув ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш тизими: жиноятларнинг олдини олиш ва фoш этишдаги муаммолар. – "Ҳуқуқбузарлик ва тартиб", 2021 йил, №8.

